

הלכך הולכים לחומרא (ר"ן. וענמו").

ג. 'שבועה שלא אוכל נבלה' – לא חלה השבועה (ואין בו כלל חיוב שבועה, בין אכל בין לא אכל. רמב"ם ה,יא) אלא בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים ואליבא דרבנן (רב ושמאל ור' יוחנן). ולפי ריש לקיש לא חלה השבועה אלא לרבי עקיבא שחלה השבועה על כל שהוא, או לחכמים – במפרש חצי שיעור. א. יש אומרים שחלה השבועה על חצי שיעור אפילו למאן דאמר ח"ש אסור מן התורה, כיון שאינו איסור מפורש (עתוס' רמב"ם ה,ז ריטב"א ור"ן; מאירי להלן כה.). ויש חולקים (עפ"י רמב"ן ורשב"א [מלבד למ"ד איסור חמור חל על איסור קל, יש כאן תוספת חומרא דמלקות בשבועתו]. עריטב"א).

ב. לפרש"י, אף בסתם 'לא אוכל' הריהו כולל דברים המותרים עם האסורים. ולפרוש הר"י בן מגאש וריטב"א, בסתם אין דעתו אלא על דברים המותרים. וכן דעת הרמב"ם (שבועות ה,ו. [וערדב"ז הל' שבועות ד,יב] וכ"ה במאירי כה. ונראה לכאורה שאם אדם זה עברין ורגיל באכילת איסורין – גם הם בכלל שבועתו).

ד. נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן, נסתפק רב אשי האם דעתו על דבר המותר כלומר במשהו, או על כזית דוקא. ופשטו ספיקו שלא חלה שבועתו, כיון שדעתו על כזית ולא חלה שבועה על איסור. לפי הצד בספק של רבא שבחרצן אסור בכל שהוא – תחול שבועתו (רמב"ן וריטב"א. ולהרמב"ן זהו רק למ"ד חצי שיעור מותר מה"ת, והתוס' ועוד ראשונים חולקים, כנ"ל). ואולם הרמב"ם (שבועות ה,ח), הגם שפסק בשאר כל אדם בחרצן פחות מכשיעור ספק – בנזיר פטור בודאי, כי אין דעתו אלא על כזית שהוא מושבע עליו. (הר"ן תמה על סברת הרמב"ם. וע' כס"מ).

דפים כב – כג

- לה. א. 'שבועה שלא אוכל' – האם נאסר בשתייה? 'שבועה שלא אשתה' – האם נאסר באכילה?
 ב. 'שבועה שלא אוכל ולא אשתה' ואכל ושתה – כמה חייב?
 ג. הנשבע שלא לאכול, ופרט בשבועתו מינים מסוימים ואכל את כולם – האם חייב אחת או חייב על כל מין ומין?
 א. נשבע 'שלא אוכל' – אסור בשתייה, שהשתיה בכלל אכילה (רבי חייא בר אבין בשם שמואל. אם מסברא: שכן הוא לשון בני אדם, אם מן הכתוב: ונתתה הכסף... וביין ובשכר... ואכלת...). אבל נשבע 'שלא אשתה' לא נאסר באכילה, שאין אכילה בכלל שתייה.
 וסייע רבא ממשנתנו שהשתיה בכלל אכילה בשבועה. ואילו אביי הקשה על כך, ויישב רבא קושיתו.
 א. מדובר בדבר שדרכו בשתייה, אבל מאכל שהמחהו ושתהו – אינו בכלל 'אכילה' של תורה אלא במקום שנתרבה בריבוי מיוחד (עפ"י תוס' חולין קכ. אך אין מדובר שם לענין שבועה. ושם בלשון בני אדם גם זה בכלל 'אכילה').
 ב. יש לומר שבלשון תורה אף אכילה בכלל 'שתייה', ככתוב יין ושכר אל תשת ומרבים מזה (בכריתות יג:). דבילה קעילית (עפ"י רמב"ן ורשב"א).
 ג. הנשבע 'לא אשתה', נראה ששיעור חיובו רביעית הלוג כשאר איסורים (רמב"ם ד,ד).

ב. תנן: 'שבועה שלא אוכל ושלא אשתה' ואכל ושתה – חייב שתים. ופירשו בגמרא אעפ"י ששבועת 'שלא אוכל' בעלמא כוללת שתיה וא"כ מדוע יתחייב על השבועה השניה – כאן גילה בפירוטו שכוונתו ב'שלא אוכל' על אכילה גרידתא ונמצא כנשבע על אכילה בפני עצמה ועל שתיה בפני עצמה.
 נשבע בסדר הפוך, 'שלא אשתה ושלא אוכל' – משמע בתוס' לפי תירוצם השני (וכן צדדו כמה ראשונים) ששבועתו השניה אינה אלא על אכילה, הלכך אם שתה אינו חייב אלא אחת. ואולם לפי תירוצם הראשון [ואליבא דרש"י כד.] יש מקום לומר ששבועתו השניה כוללת אכילה ושתיה [ורק כשאין השבועה השניה מוסיפה על הראשונה אמרים שגילה כוונתו בראשונה לאכילה גרידתא]. ולפי צד זה אפילו שתה חייב שתים. [בלשון התוס' משמע ששתה וחזר ושתה, ורעק"א העיר הלא אף בשתיה בפעם אחת יתחייב שתים שהרי עבר על שתי שבועות. וכן הוא בתורא"ש ורמב"ן וש"ר].

ג. 'שבועה שלא אוכל פת חטים ופת שעורים ופת כוסמים' ואכל – חייב על כל אחת ואחת. והעמידו בגמרא כשיש יתור בלשוננו [כגון 'פת... פת...'] והיו לו לפרט המינים על 'פת' אחת. או כגון שהיו מונחות לפניו ולא אמר 'אלו' או 'כמינים אלו' אלא פירטם וכד'. או כגון שהיה חברו מפציר בו בוא ושתה עמי יין ושמן ודבש, ואמר שבועה שאיני שותה יין ושמן ודבש, והרי היה לו לומר בקצור 'שלא אשתה עמך']. אבל בלאו הכי (כגון 'שבועה שלא אוכל היום בשר פת וקטנית. רמב"ם ד,ה) – חייב אחת (ומצטרפים לכזית. ראשונים), ששבועה אחת היא אלא שהוצרך לפרט מה נכלל בשבועתו ומה אינו נכלל. כאשר יתר בלשוננו והרי כאן כמה שבועות פרטיות, אין כאן שבועה נוספת כללית על שלשתם [ואם יאכל מכל מין פחות מכשיעור פטור, גם אם ביחד אכל כזית. כ"מ בגמרא, וכן מפורש בראשונים] – שאם כן הרי לא היו חלות השבועות הפרטיות על השבועה הכוללת (רבא).
 נשבע 'שלא אוכל פת חטים ושעורים וכוסמין' דנו הראשונים אם במשמע לאסור [אף] פת שעורים וכוסמין או פת בלבד. וכן כשאמר 'פת חטים ושל שעורים ושל כוסמין', האם במשמע לאסור פת של תערובת. וכתב הרמב"ן שבכל אלו נאמן לפרש אחר כך כוונתו. ואם אינו זוכר יש להחמיר. (וע"ע במאירי).

דפים כג – כד

לו. מה הדין באופנים דלהלן?

- א. נשבע שלא יאכל, ואכל דברים האסורים באכילה; (נשבע שיאכל, ואכל דברים האסורים באכילה).
- ב. 'קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום' ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים.
- ג. נשבע שלא יאכל שחוטות ונבילות.
- ד. נשבע שלא יאכל חצי שיעור של נבילה.
- ה. נשבע שיאכל חצי שיעור של נבילה.
- א. שנינו: 'שבועה שלא אוכל' ואכל נבילות וטרפות שקצים ורמשים – חייב. ורבי שמעון פוטר. בתחילה העמידו בגמרא משנתנו במפרש שלא יאכל נבלות [וכלל עמהם דברים המותרים, או שנשבע על אכילת חצי שיעור שאינו מושבע ועומד עליו מהר סיני], אבל ב'שלא אוכל' סתם – אין הדברים האסורים בכלל שבועתו כיון שאינם ראויים לאכילה, הלכך אם אכלם פטור. אוקימתא זו יכולה להשאיר למסקנא לריש לקיש, וכן הוא נשאר לרבי יוחנן – לפי גרסת הרבה ראשונים. אבל לפירוש רש"י למסקנא אליבא דרבי יוחנן הנשבע בסתם שלא יאכל, ואכל נבלות וטרפות – חייב לחכמים הסוברים איסור חל על איסור ב'כולל'. ורבי שמעון פוטר, שאין לו 'כולל'.